

УДК 378:347.77

DOI: 10.32820/2074-8922-2019-65-104-113

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

©Кравчук Н.Л.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Кравчук Надія Леонідівна: ORCID:0000-0002-0269-8778; nimvaybay@gmail.com; аспірант кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

У роботі розглянуто актуальні питання стосовно захисту прав працівників рівня загальної середньої освіти на власні інноваційні науково-методичні твори в галузі інтелектуальної власності. Проаналізовано праці вчених із цього питання, виокремлено відповідні чинні вітчизняні та зарубіжні нормативно-правові акти, які регламентують захист та охорону прав учителів у досліджуваній галузі. Проаналізовано матеріали стосовно питань формування професійної компетентності вчителя (з точки зору професійного розвитку фахівця під час процесу підвищення кваліфікації) та обґрунтовано необхідність формування в її рамках компетентності в галузі інтелектуальної власності, яка спрямована на вирішення ситуативних завдань у сфері охорони і захисту авторського права педагога.

Окрему увагу приділено змістовному наповненню компетентності в галузі інтелектуальної власності, розглянуто системну, базову, параметричну та спіральну моделі компетентності. Виокремлено компетентісний досвід як найбільш важливу складову при вирішенні прикладних завдань у галузі, яка, спираючись на фактор часу, дозволяє особі поступово збільшувати варіативність професійних рішень стосовно захисту власних авторських прав. Розглянуто конкретні компетентісно-орієнтовані завдання та ситуативні завдання в галузі інтелектуальної власності, які виникають у процесі творчої професійної діяльності вчителя.

Наголошено на необхідності постадійного формування компетентності в галузі інтелектуальної власності педагогів рівня загальної середньої освіти (виокремлено п'ять стадій, починаючи з теоретичної готовності і закінчуючи практичним застосуванням власне набутого компетентісного досвіду та отриманих знань у досліджуваній галузі). Окремо виділено необхідність постановки конкретних компетентісно-орієнтованих та ситуативних завдань у галузі захисту прав на інтелектуальну власність для мотивації педагогів, постановки конкретних компетентісних цілей та набуття якісного компетентісного досвіду. Наголошено на необхідності розробки технології формування компетентності в галузі інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, компетентність, компетентісний досвід, викладач закладу загальної середньої освіти.

Кравчук Н.Л. «Сущность и структура компетентности учителей заведений общего среднего образования в сфере интеллектуальной собственности»

В работе рассмотрены актуальные вопросы по защите прав работников уровня общего среднего образования на собственные инновационные научно-методические произведения в области интеллектуальной собственности. Проанализированы труды ученых по этому вопросу, выделены соответствующие действующие отечественные и зарубежные нормативно-правовые акты, регламентирующие защиту и охрану прав учителей в исследуемой области. Проанализированы материалы по вопросам формирования профессиональной компетентности учителя (с точки зрения профессионального развития специалиста в процессе повышения квалификации) и обоснована необходимость формирования в ее рамках компетентности в области интеллектуальной собственности, которая направлена на решение ситуативных задач в сфере охраны и защиты авторского права педагога.

Особое внимание уделено содержательному наполнению компетентности в области интеллектуальной собственности, рассмотрены системная, базовая, параметрическая и спиральная модели компетентности. Выделен компетентностный опыт, как наиболее важная составляющая при решении прикладных задач в обозначенной области, которая, опираясь на фактор времени, позволяет постепенно увеличивать вариативность профессиональных решений по защите своих

авторских прав. Рассмотрены конкретные компетентный-ориентированные задачи и ситуативные задачи в области интеллектуальной собственности, возникающие в процессе творческой профессиональной деятельности учителя.

Отмечена необходимость поэтапного формирования компетентности в области интеллектуальной собственности педагогов уровня общего среднего образования (выделено пять стадий начиная с теоретической готовности, заканчивая практическим применением собственно приобретенного компетентностного опыта и полученных знаний в исследуемой области). Отдельно выделены необходимость постановки конкретных компетентностно-ориентированных и ситуативных задач в области защиты прав на интеллектуальную собственность для мотивации педагогов, постановки конкретных компетентных целей и получения качественного компетентностного опыта. Отмечена необходимость разработки технологии формирования компетентности в области интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, компетентность, компетентностный опыт, преподаватель учреждения общего среднего образования.

N.Kravchuk "The essence and structure of the competence of general secondary education teachers in the field of intellectual property"

The paper deals with topical issues concerning the protection of the rights of employees of the general secondary education level to their own innovative scientific and methodological works in the field of intellectual property. The works of scientists on this issue are analyzed, relevant national and foreign legal acts regulating the protection of the rights of teachers in the research field are identified. The paper analyses materials on the issues of developing teachers' professional competence (from the point of view of professional development of a specialist during the process of advanced training) and substantiates the necessity of forming a particular competence in the field of intellectual property within general professional competence, which is aimed at solving situational tasks in the realm of the teachers' copyright protection.

The paper pays particular attention to the substantive content of competences in the field of intellectual property, and considers systemic, basic, parametric and spiral competence models. Competent experience is highlighted as the most important component in solving applied problems in the industry, which, based on the time factor, allows a person to gradually increase the variability of professional decisions regarding intellectual property protection. Specific competence-oriented tasks and situational tasks in the field of intellectual property arising in the course of teachers' creative professional activity are considered.

The necessity of gradual formation of general secondary education teachers' competence in the field of intellectual property is emphasized (five stages are distinguished, starting from theoretical readiness and ending with practical application of their own acquired competent experience and acquired knowledge in the research field). The necessity of setting specific competence-oriented and situational tasks in the field of intellectual property protection in order to motivate educators, setting specific competence goals and gaining qualitative experience is highlighted separately. The need to develop a technology for the formation of competence in the field of intellectual property is emphasized.

Keywords: intellectual property, competence, competent experience, teacher of a general secondary education institution.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Упродовж останніх років в Україні активно йдуть процеси реформування освіти, що викликали підвищення актуальності питання якості надання освітніх послуг, пошуку новітніх підходів та інноваційних рішень для освітнього процесу. Реформування освітньої системи охоплює майже всі її рівні та вимагає проведення систематичного аналізу освітніх тенденцій. Зміст освіти постійно оновлюється, що доводить необхідність постійної модернізації процесів підвищення кваліфікації вчителів. Виходячи з положень концепції «Нової української школи», нагальним питанням є

перегляд технологій застосування компетентісного підходу в процесі професійного розвитку вчителя. Необхідним є навчання вчителів критичному мисленню із застосуванням інноваційних підходів до вирішення проблемних питань, що передбачає подальший крок – підвищення професійної кваліфікації вчителів у галузі інтелектуальної власності як умови правового захисту інноваційного продукту.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика щодо захисту прав інтелектуальної власності у сфері освіти розкрита в роботах М. Лазарєва, В.Е. Луначєка, Ю. Л. Бошицького, Н.П.Рубан, В. П. Рубашки,

В.М. Тіманюк, А.О. Агейчевої, С.І. Мангури, Л.П. Погребняк, С.В. Степанова, С. Мосова та інших дослідників. Проте проведений аналіз свідчить про обмеженість наукових досліджень щодо системи загальної середньої освіти, більшість дослідників акцентує свою увагу саме на закладах вищої освіти. Окрему увагу необхідно приділити роботам В.М. Тіманюк стосовно формування компетентності студентів у галузі інтелектуальної власності, яка вважає, що для виявлення зв'язку між майбутнім фахівцем та його подальшою практичною професійною діяльністю велику роль відіграє підготовка у сфері виявлення та створення інноваційних рішень, їх правова охорона та подальша комерціалізація на ринку. Ю.Л. Бошицький висловився стосовно необхідності оптимізації системи освіти в галузі інтелектуальної власності та акцентував увагу на необхідності реформатизації системи освіти під нагальні потреби сучасності. Проблематика, яку ми розглядаємо, знаходить своє відображення в роботах молодих вітчизняних та зарубіжних учених.

Як ми наголошували, наукові роботи, які б висвітлювали питання захисту прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти, зустрічаються доволі рідко, що свідчить про недостатній стан розробленості проблеми і необхідність подальших досліджень та наукових опрацювань. У цьому контексті слід звернути увагу до праць В. Е. Луначека, Н.Рубан, Н.Фесенко, Л. Парашенко та ін. авторів [11, 12, 15].

Як зазначає М. Лазарєв та інші автори, інтелектуальна власність у широкому розумінні постає у вигляді закріплених законом прав на результати творчої діяльності у науковій, літературній та виробничій сферах [11].

Колектив авторів (Лазарєв М. І., Луначек В. Е., Рубан Н. П., Тіманюк В. М., Фесенко Н. С., Черненко Ю. Ю.) розкрили питання управління підготовкою фахівців у сфері інтелектуальної власності та визначили, що цей процес є специфічним напрямом професійної підготовки. З одного боку, він регулюється нормативними актами МОНУ, з іншого – вітчизняним і міжнародним законодавством у сфері інтелектуальної власності.

Згідно зі ст. 41 та 54 Конституції України, правовідносини в галузі інтелектуальної власності виступають як реалізація прав громадян на використання, володіння та вільне розпорядження результатами своєї інноваційної, наукової, літературної, технічної або творчої діяльності,

а також на захист авторських прав, своїх моральних та матеріальних інтересів. Указані в Конституції права охороняються також низкою законів: Нормами цивільного Кодексу України (книга четверта), Законами України «Про авторське право та суміжні права», «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про інноваційну діяльність», «Про освіту», а також цілою низкою міжнародних договорів (Всесвітньою конвенцією про авторське право, Бернською конвенцією із захисту літературних та художніх творів, Договором ВОІВ про авторське право, Договором про патентне право) [1, 2, 3].

На сучасному етапі в науково-педагогічній літературі активно починають висвітлюватися питання, пов'язані з проблемами захисту та охорони прав інтелектуальної власності працівників загальної середньої освіти. Поштовхом для цього став розвиток педагогічної інноватики, що влучно відзначила у своїх працях В. Паламарчук. До категорії педагогічної інноватики відносяться авторські школи, передовий педагогічний досвід, інноваційні педагогічні розробки тощо.

Проте, як показує проведений нами аналіз, автори переважно акцентують увагу на класифікації, технології запровадження або історичному розвитку інновацій, залишаючи поза увагою питання охорони та захисту прав інтелектуальної власності працівників ланки загальної середньої освіти на власні інноваційні розробки в процесі їх створення.

Окрім питання захисту прав інтелектуальної власності, наше дослідження охоплює і професійну компетентність педагога в цій сфері, тому що обізнаність у галузі інтелектуальної власності є її частиною. На нашу думку, необхідним є формування в рамках інтегральної професійної компетентності педагога – компетентності в галузі інтелектуальної власності.

Питаннями професійної компетентності педагога опікувались С.О. Скворцова, І. Демура, А.В. Хуторський, Н.В. Бухлова, Н.І. Петрікова, О.О. Білявська, Т.С. Ціпан та ін.

С. О. Скворцова вважає професійну компетентність педагога сукупністю його поінформованості та авторитетності, властивістю особистості, яка дозволяє продуктивно діяти при вирішенні навчально-виховних завдань, що розраховані на формування особистості людини. І. Демура

зауважує, що компетентність є категорією оцінною, яка характеризує особу як суб'єкт спеціалізованої економічної діяльності в системі суспільної праці, спираючись на здатність фахівця приймати ефективні рішення в проблемних робочих ситуаціях та виконувати дії, які сприяють швидкому досягненню поставленої мети.

Проте практично жоден із дослідників не розкрив сутність компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності. Вони оцінюють різні аспекти їхньої діяльності, але забувають про необхідність захисту прав учителів на їхні інноваційні розробки.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є обґрунтування змістовного наповнення компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти в галузі інтелектуальної власності та її місця в інтегральній професійній компетентності вчителя.

Виклад основного матеріалу.

Компетентність формується протягом навчання та професійної діяльності особи внаслідок емоційного та фізичного сприйняття людиною окремих ситуацій та, власне, зацікавленості в їх вирішенні. Характерними рисами професійної компетентності є те, що:

1. вона складається з набору навичок, опанування яких дозволить особі називатися компетентною (обізнаною) в певному колі питань;

2. компетентність пов'язана з галузями, у яких можна оцінити продуктивність працівника з точки зору знань, володіння навичками та ставленням до своєї професійної діяльності;

3. рівень володіння компетентністю можна виміряти та оцінити при розрахунку продуктивності праці (наприклад: оцінити володіння компетентностями вчителя можна, аналізуючи його методичну, виховну та навчальну діяльність) [5].

Професійна діяльність має в основі необхідність виконання конкретних дій, спрямованих на досягнення результатів праці (виготовлення продукту або надання певної послуги). Усі професійні дії можна поділити на когнітивні (сприйняття та інтерпретація інформації), емоційні (власне реакція особи на події), оціночні (порівняння ситуацій з існуючими стандартами), вольові (прийняття рішень), операційні (виконання дій) та мотиваційні (усвідомлення особистісної або професійної зацікавленості).

Звідси формується модель багатомірної структури компетентностей, яка дозволяє

виміряти рівень сформованості професійної компетентності в рамках компетентного підходу. Згідно з цією моделлю, професійні компетентності включають в себе кластери когнітивних та функціональних компетентностей. Особистісні компетентності включають в себе соціальні та мета компетентності, які в свою чергу дозволяють визначити рівень професійного розвитку з точки зору адаптованості в суспільстві. [10]

Властивостями професійної компетентності вчителя є:

- здатність до самостійного опрацювання робочого матеріалу та робота з ним без безпосереднього керівництва;
- здатність нести відповідальність за прийняті рішення;
- готовність до вирішення професійних проблем;
- вміння аналізувати нові професійні ситуації та застосовувати набуті знання для їх аналізу;
- здатність будувати комунікаційні відносини із колегами;
- постійне прагнення до самоосвіти;
- вміння приймати особисті рішення.

Компетентність у такому випадку окреслюється колом питань, у яких особа є добре обізнаною, тобто вже опанувала змістовну частину та готова до використання знань, умінь та навичок у конкретних професійних та життєвих ситуаціях для вирішення прикладних (практичних) питань.

Професійні компетентності педагога формуються в декілька етапів:

- вибір галузі професійної діяльності;
- навчання в профільному навчальному закладі (ЗВО, коледж);
- педагогічна практика в рамках навчання;
- адаптація молодого фахівця до професійної діяльності – **отримання категорії спеціаліст**;
- учителя визнають фахівцем – **отримання I та II категорій**;
- учитель має високий рівень викладацької майстерності та індивідуальний стиль викладання – **отримання вищої категорії**;
- **учитель-методист**.

Формування професійних компетентностей учителя відбувається паралельно з процесом підвищення кваліфікації та атестації.

Професійна педагогічна компетентність учителя складається з кола пов'язаних між собою компетентностей:

Ключових – грамотність, мовна, технологічно-інженерна, цифрова, особиста, громадянська, підприємницька, культурна [4].

Міжпредметних – методична, комунікативно-ситуативна, психолого-педагогічна, прогностувально-рефлексивна, валеологічна, правова, інноваційна [6].

Спеціальних (предметних) – знання предмета та способів розв'язання творчих завдань, володіння базовим інструментарієм та технологіями педагогічного менеджменту [5].

Але у вищеперерахованих компетентностях відсутня складова щодо захисту та охорони наслідків творчої діяльності вчителя, тому, на нашу думку, доцільним є виокремити ще одну – компетентність із захисту прав інтелектуальної власності, яка є складовою правової компетентності, адже спрямована на охорону та захист прав на інноваційні твори вчителів.

Під час підвищення кваліфікації і професійної діяльності вчителя, як ми наголошували в попередніх роботах, ми можемо виокремити результати творчої праці вчителя, які підлягають захисту у сфері права інтелектуальної власності:

- розробки уроків;
- педагогічні технології проведення уроків;
- результати самостійної роботи над проблемною педагогічною темою (у вигляді реферату);
- матеріали конференцій;
- дидактичні напрацювання [13].

Вище визначені результати творчої праці вчителя підлягають захисту права інтелектуальної власності. Авторське право поширюється на твори науки, літератури і мистецтва, що стали результатом творчої діяльності незалежно від призначення і достоїнства твору, а також від способу його вираження.

У своїй роботі ми взяли за основу дидактичну модель компетентності А.В. Хуторського, на її основі розробили структуру компетентності інтелектуальної власності вчителя.

За А.В. Хуторським, компетентність є багатоплановою, багатоструктурною характеристикою, яка має широкий спектр функцій. Доцільно розглядати компетентність із точки зору системної, базової, спіральної та параметричної моделей [14].

За системною моделлю компетентність у галузі інтелектуальної власності ми можемо розділити на декілька компонентів, що

пов'язані з психологічними особливостями особи та її професійною зацікавленістю (табл.1):

1. ціннісно-цільова – обов'язковим компонентом компетентності виступає особистісна мотивація (зацікавленість) у певному виді професійної діяльності – наявність певних професійних цілей, орієнтація особи на ціль та вміння виокремити її для складання плану професійної діяльності з усвідомленням спектру необхідних дій для її досягнення, тобто розуміння необхідності ведення інноваційної педагогічної діяльності і, як наслідок, необхідність охорони та захисту прав педагога на власні твори;

2. досвідна – оцінка впливу факторів зовнішнього середовища (умов професійної діяльності) та власного професійного досвіду особи на поведінку під час вирішення конкретних робочих ситуацій, конкретна оцінка можливості виконувати певні дії, використовуючи свої знання, вміння та навички як основу для них, здатності приймати рішення спираючись на власну інформаційну грамотність та застосування конкретних форм взаємодії з середовищем та колегами; фактично це відокремлення інноваційних розробок від загальноприйнятих методик або технологій та обізнаність стосовно документального оформлення своїх прав на об'єкт інтелектуальної власності, розуміння методики оформлення авторського свідоцтва та процесу підготовки необхідних документів;

3. діяльнісна – можливість застосовувати свої вміння та знання під час виконання конкретних професійних дій, аналіз власних знань та оцінка власної діяльності (методів роботи) та визначення їх доцільності при вирішенні прикладних професійних завдань; наявність напрацьованого алгоритму конкретних дій, спрямованих на оформлення авторського свідоцтва та подальшого захисту власних авторських прав;

4. інформаційна – система знань, які стосуються конкретної професійної галузі; загальна обізнаність у сфері інтелектуальної власності.

На нашу думку, найбільш важливою компонентою виступає досвідна, яка дозволяє сформулювати певний професійний досвід вчителя, проте не слід забувати і про інформатизацію педагога стосовно правових засад галузі інтелектуальної власності.

Згідно з системною моделлю, є два стани компетентності: статичний та динамічний.

Таблиця 1

Приклад зістовного наповнення компетентності у галузі інтелектуальної власності за системною моделлю

Компонента	Змістовне тлумачення	Приклади компетентісно-орієнтованих завдань
Ціннісно-цільова	Мотивація вчителя до ведення інноваційної педагогічної діяльності і, як наслідок, розуміння необхідності захисту педагогом власних авторських прав на інноваційні твори	• Введення інновацій у навчальний процес середньої та старшої школи. • Створити інноваційний педагогічний твір, методику викладання, конспект уроку, програму тощо. • Опрацювати матеріали стосовно авторських прав на інноваційні твори. • Розібратися в механізмі захисту авторських прав на науково-методичні результати роботи вчителя.
Досвідна	Розуміння сутності інновації та відокремлення її від загальноприйнятих методик, вміння документально підтвердити свої права на об'єкт інтелектуальної власності, розуміти механізми та методики оформлення документації, що підтверджує авторство особи	• Створити інноваційний педагогічний твір, методику викладання, конспект уроку, програму тощо. • Довести, що науково-методична розробка вчителя є інновацією (конкретно описати новизну твору, виокремити по пунктам нові авторські надбання). • Представити науково-методичну розробку у фізичній формі. • Підготувати пакет документів на оформлення авторського свідоцтва або патенту на науково-методичну розробку.
Діяльнісна	наявність напрацьованого алгоритму конкретних дій, спрямованих на оформлення авторського свідоцтва та подальшого захисту власних авторських прав	• Представити науково-методичну розробку у фізичній формі. • Підготувати пакет документів для оформлення авторського свідоцтва згідно з існуючими нормами. • Подати пакет документів на оформлення свідоцтва про авторство.
Теоретико-інформаційна	загальна обізнаність у сфері інтелектуальної власності	• Опрацювати нормативну базу галузі охорони та захисту права інтелектуальної власності. • Виокремити принципи та характеристики інноваційної діяльності.

Статичний стан характеризує оволодіння компетентністю в певний момент часу, а динамічний спирається на фактор часу і показує скільки часу необхідно професіоналу для оволодіння компетентністю на різному рівні (модель ускладнюється через зміну ціннісної орієнтації).

Важливим є оцінка обох станів формування компетентності, адже постійний моніторинг діяльності педагогів дозволить їм підтримувати актуальні знання в галузі та вміти вирішувати нагальні професійні проблеми.

Розуміючи під теоретико-інформаційною компонентою безпосередньо знання в галузі інтелектуальної власності, а під діяльнісно-практичною – систему вмінь та навичок, необхідно звертати увагу на досвідну компоненту, яка поєднує попередні.

Компетентісний досвід у цьому випадку відіграє дуже важливу роль, тому що він спирається на постійне вирішення (вдале або ні) ситуативних завдань у сфері інтелектуальної власності:

1. визначення чи є результат праці вчителя інноваційним твором;
2. визнання твору таким, який підпадає під охорону в галузі інтелектуальної власності;
3. фізичне представлення твору;
4. підбір документів для оформлення авторського свідоцтва;
5. оформлення документації, необхідної для отримання свідоцтва про авторство.

Таким чином вирішується завдання предметною складовою якого є перетворення об'єкта, а практичною (результатом) засвоєння певного набору знань. При отриманні компетентісного досвіду завжди повинно відбуватися порівняння досягнутого результату діяльності з бажаним або запланованим. Під час порівняння формується критична оцінка виконуваних дій, що впливає на ціннісно-цільову та діяльнісну складові компетентності в галузі інтелектуальної власності.

Розглядати компетентність тільки з точки зору системи її формування не можна, адже її необхідно розглядати також із точки зору індивідуального сприйняття особи. Отже,

можна говорити, що структурними складовими компетентності в галузі інтелектуальної власності постають:

Цілі – охорона та захист результатів творчої та викладацької діяльності педагога ЗВО. Під результатами творчої діяльності ми розуміємо пакет документів, який готує вчитель під час ведення викладацької діяльності: плани-конспекти уроків, виховні години, практичні роботи, практичні заняття, тестування, опитування, анкетування тощо.

Цінності – виокремлення об'єктів, які підлягають захисту та охороні в галузі інтелектуальної власності та усвідомлення необхідності виконання конкретних дій у цьому напрямку діяльності. Учитель закладу середньої освіти повинен розуміти, який саме продукт його творчої діяльності може вважатися інноваційним. Наприклад, інноваційною можна вважати розробку підходу з використанням бланку практичної роботи, який був повністю самостійно розроблений вчителем та має чіткі завдання для виконання, проте завдання із друкованих примірників, трохи видозмінені вчителем, вже не будуть виступати як інновація.

Комунікації – особисте спілкування між педагогічними працівниками та всі види інформаційних зв'язків та відносин. Під комунікацією ми розуміємо досвід передачі інформації вчителями під час проведення відкритих семінарів, засідань шкільних та районних методичних об'єднань, на яких розбираються питання захисту та охорони авторських прав, а також відбувається некомерційний трансфер технологій у галузі.

Компетентісний досвід – вже накопичені прийоми та методи із захисту прав інтелектуальної власності на конкретні педагогічні твори.

Компетентісні знання – знання нормативно-правової бази в галузі охорони та захисту інтелектуальної власності працівників загальної середньої освіти, знання методик та технологій, які реалізують захист прав на інноваційні твори в галузі.

Компетентісні вміння – наявність механізму дій, які сприяють отриманню результату в галузі захисту та охорони прав інтелектуальної власності.

Компетентісні навички – багаторазове, постійне застосування на практиці методик та конкретних дій, спрямованих на захист та охорону прав викладачів середньої школи на власні інноваційні розробки в галузі інтелектуальної власності.

За цією моделлю ми розглядаємо компетентісний досвід із кількох сторін: власний досвід, який отримує особа при виконанні прикладних ситуативних завдань у галузі охорони і захисту права інтелектуальної власності; інформаційний досвід, який отримує особа під час комунікації.

Параметрична модель компетентності в галузі інтелектуальної власності не враховує важливий фактор – час (саме час визначає швидкість організації процесу формування компетентності). Вона включає чотири компоненти:

1. Набір відкритих ситуативних завдань у галузі інтелектуальної власності.

2. Компетентісний досвід конструктивного вирішення відкритого завдання: вивчення стандартних механізмів захисту авторського права на інноваційні твори; знаходження нових механізмів охорони та захисту авторських прав; порівняння стандартних та нових методів, для винайдення оптимального варіанту вирішення поставленого завдання.

3. Власний навчальний досвід: наявність базових знань у галузі інтелектуальної власності, виконання базових дій у галузі; контроль застосування набутих знань для вирішення завдань різних типів.

4. Особистісний досвід: полягає в комбінуванні компетентісного та власного навчального досвіду.

Спіральна модель фактично повторює параметричну з урахуванням фактору часу.

Спираючись на описані вище моделі, ми можемо зробити висновок, що першочерговим для формування компетентності є постановка цілей. Після постановки цілі необхідним є спроектувати ряд конкретних завдань у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що сприятиме організації діяльності в цій сфері.

Компетентність у сфері інтелектуальної власності формується в декілька стадій:

1. Теоретична готовність (сукупність знань з охорони та захисту прав на оригінальні твори).

2. Аналітична готовність (уміння проводити комплексну оцінку своєї творчої діяльності та визнання необхідності захисту творчих надбань, вміння визначати тип твору та розуміти особливості його оформлення).

3. Проективна готовність (визначення конкретних цілей у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності).

4. Рефлексивна готовність (здійснення оцінки своєї творчої діяльності).

5. Практична готовність (реалізація дій стосовно захисту та охорони авторських прав, оформлення патентів та авторських свідоцтв) [12].

Фактично на початку формування компетентності в галузі інтелектуальної власності працівник ЗЗСО буде при вирішенні завдання шукати одне вірне рішення, яке приведе до результату. З плином часу варіативність рішень однієї ситуативної задачі буде зростати.

Спираючись на вище сказане, ми можемо зробити висновок, що формування компетентності педагогів ЗЗСО повинно відбуватися в декілька етапів:

- постановка конкретних ситуативних завдань (наприклад оформлення авторського свідоцтва на методичну розробку);

- інформатизація в процесі підвищення кваліфікації стосовно ключових аспектів у галузі інтелектуальної власності;

- оцінка своєї педагогічної діяльності з точки зору введення інновацій та відокремлення власних творчих надбань від загальноприйнятих методик та технологій;

- напрацювання алгоритму дій, спрямованих на оформлення документальної бази;

- визначення методик захисту прав на творчі педагогічні твори.

Виходячи з вищесказаного, ми можемо зробити такі **висновки**:

1. Компетентність у галузі інтелектуальної власності вчителів загальної середньої освіти, що формується в процесі підвищення кваліфікації є динамічним, змінним у часі утворення, яке потребує постійного вдосконалення та оновлення. Фактично викладач під час свого професійного зростання поступово напрацьовує базові знання в галузі інтелектуальної власності та отримує досвід з оформлення фізичного представлення науково-педагогічних творів, підготовки матеріалів для подачі заявок на оформлення авторських свідоцтв, розуміє механізм оформлення та отримання свідоцтва про авторство. На різних рівнях формування компетентності в галузі інтелектуальної власності вчитель бачить різну кількість варіантів вирішення питань у галузі. З часом варіативність досягнення результатів підвищується, що свідчить про зростання рівня сформованості компетентності в галузі й інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. – Дата звернення 01.09.2019р.

2. Компетентність у галузі інтелектуальної власності є багатоплановою та багатоструктурною характеристикою з широким спектром функцій, тому необхідним є розгляд такої компетентності з точки зору системної, базової, параметричної та спіральної моделей. Такий аналіз дозволяє виокремити складові, що важливі як для зовнішнього формування та оцінювання рівня оволодіння компетентністю, так і для розуміння механізму внутрішнього (особистісного) оволодіння компетентністю.

3. Компетентність у галузі інтелектуальної власності формується під час проходження особою низки стадій: теоретичної готовності (набувається в процесі підвищення кваліфікаційного рівня викладача, шляхом комунікацій та трансферу технологій під час відкритих лекцій, засідань методичних об'єднань, семінарів), аналітичної готовності (виховання вміння критичної оцінки власної педагогічної діяльності та введення інноваційних рішень в навчальний процес), проєктивної готовності (наявності конкретних цілей у галузі захисту власних творчих продуктів), рефлексивної готовності, практичної готовності (застосування на практиці набутих знань та вмінь для охорони та захисту авторських прав викладача середньої школи). Ці стадії поступово наближують викладача до високого рівня набуття компетентності у сфері інтелектуальної власності для знаходження великої кількості правильних рішень для конкретних ситуативних завдань.

4. Формування компетентності у сфері інтелектуальної власності потребує розробки певної педагогічної технології та повинно проходити в декілька етапів: починаючи з постановки конкретних прикладних ситуативних завдань і завершуючи напрацюванням певних алгоритмів та пошуком методик для реалізації прав особи на об'єкти власної інноваційної діяльності.

Перспективи подальших досліджень.

Актуальним напрямком подальших досліджень є розробка технології формування компетентності вчителів ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності як у процесі професійної підготовки, так і під час планового підвищення кваліфікації.

2. Про інноваційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. – Дата звернення 01.09.2019р.

3. Про освіту : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Дата звернення 01.09.2019р.

4. Intellectual Property and Education in Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons / Office of Harmonization in the Internal Market, publication P.A.U. Education [Electronic resource]. – Access mode : URL :<https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>. – Дата звернення 15.09.2019р.

5. Nessipbayeva O. The competencies of the modern teacher. Part 2: Pre-Service and In-Service Teacher Training [Електронний ресурс] / О. Nessipbayeva. – Режим доступу : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED567059.pdf>. – Дата звернення 25.06.2019р.

6. Білявська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності [Електронний ресурс] / О. О. Білявська. – Режим доступу : <http://lib.mdpu.org.ua/nvs/>. Дата звернення 25.06.2019р.

7. Бошицький Ю. Л. Оптимізація національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 227.

8. Валкирный С. С. Защита прав интеллектуальной собственности в сфере бизнес-образования с применением дистанционных технологий [Электронный ресурс] // Право: история, теория, практика: материалы V Междунар. науч. конф. (Санкт-Петербург, июль 2017 г.). – СПб. : Свое издательство, 2017. – С. 73–76. – Режим доступа : <https://moluch.ru/conf/law/archive/227/12311/>. Дата звернення 25.06.2019р.

9. Дабагян Е. Интеллектуальная собственность в сфере образования [Електронний ресурс] / Е. Дабагян. – Режим доступу : <https://elibrary.ru/item.asp?id=21708748>. Дата звернення 12.09.2019р.

10. Демура І. Сутність професійних компетентностей / І. Демура // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. – Слов'янськ : Видавництво центр СДПУ, 2007. – Вип. XXXVIII. – С. 64–71.

11. Лазарев М. І. Патентознавство і авторське право: навч. посіб. для студентів денної та заочної форми навчання всіх спеціальностей / М. І. Лазарев, В. М. Тіманюк, Н. П. Рубан. – Харків : ФОП Мезіна, 2017. – 228 с.

12. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності: монографія / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Харків : ФОП Панов, 2018. – 224 с.

13. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на

сучасному етапі / В. Е. Лунячек, Н. Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2019. – № 62. – С. 36–44. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>. Дата звернення 20.06.2019р.

14. Хуторской А. В. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования [Електронний ресурс] / А. В. Хуторской, Л. Н. Хуторская. – Режим доступу : http://www.khutorskoj.ru/books/2008/A.V.Khutorskoj_L.N.Khutorskaya_Comp.pdf [18.08.2019]. Дата звернення 18.08.2019р.

15. Штейнберг В. Э. Защита интеллектуальной собственности в области образования: дуализм и проблемы / В. Э. Штейнберг // Профессиональное образование в России и за рубежом. – 2012. – № 3 (7). – С. 58–64.

References

1. Prezydent Ukrainy 1994, 'Zakon Ukrainy Pro avtorske pravo i sumizhni prava'[Copyright and Related Rights: Law of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 13, art. 64, viewed 01 September 2019, <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>>.

2. Prezydent Ukrainy 2002, 'Zakon Ukrainy Pro innovatsiinu diialnist'[About innovative activity: Law of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 36, art. 266, viewed 01 September 2019, <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>>.

3. Prezydent Ukrainy 2017, 'Zakon Ukrainy Pro osvitu'[About education: Law of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, no. 38-39, art. 380, viewed 01 September 2019, <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>.

4. *Intellectual Property and Education in Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons* 2015, Office of Harmonization in the Internal Market, P.A.U. Education, viewed 15 September 2019, <<https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>>.

5. Nessipbayeva, O n.d., *The competencies of the modern teacher. Part 2: Pre-Service and In-Service Teacher Training*, viewed 25 June 2019, <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED567059.pdf>>.

6. Biliavska, OO n.d., *Profesiina kompetentnist uchytelia yak skladova efektyvnoi pedahohichnoi diialnosti*, [Professional competence of the teacher as a component of effective pedagogical activity] viewed 25 June 2019, <<http://lib.mdpu.org.ua/nvs/>>. – viewed

7. Boshytskyi, YuL 2014, 'Optimizatsiia natsionalnoi osvity u sferi intelektualnoi vlasnosti: suchasni vymohy ta osnovni tendentsii'[Optimization of national education in the field of intellectual property: current requirements and main trends], *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, no. 2, pp. 227.

8. Valkirnyj, SS 2017, 'Zashhita prav intelektualnoj sobstvennosti v sfere biznes-obrazovaniya s primeneniem distancionnyh tehnologij'[Protection of intellectual property rights in

the field of business education using distance technologies], *Pravo: istorija, teorija, praktika*, Svoe izdatelstvo, Sankt-Peterburg, pp. 73-76, viewed 25 June 2019, <<https://moluch.ru/conf/law/archive/227/12311/>>.

9. Dabagjan, E 2014, *Intellektualnaja sobstvennost v sfere obrazovanija*, [Educational Intellectual Property] viewed 12 September 2019<<https://elibrary.ru/item.asp?id=21708748>>.

10. Demura, I 2007, 'Sutnist profesiinykh kompetentnostei' [The essence of professional competence], *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, Vydavnchyi tsentr Slavianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu, Sloviansk, iss. XXXVIII, pp. 64-71.

11. Lazarev, MI, Timaniuk, VM & Ruban, NP 2017, *Patentoznavstvo i avtorske pravo*, [Patent Studies and Copyright] FOP Mezina, Kharkiv.

12. Luniachek, VE, Ruban, NP & Fesenko, NS 2018, *Profesiinyi rozvytok pratsivnykiv systemy zahalnoi serednoi osvity v sferi intelektualnoi vlasnosti*,

[Professional development of employees of the general secondary education system in the field of intellectual property] FOP Panov, Kharkiv.

13. Luniachek, VE & Kravchuk, NL 2019, 'Zakhyst ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: problemy na suchasnomu etapi' [Protecting Intellectual Property in General Secondary Education: Current Issues], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, no. 62, pp. 36-44, viewed 20 June 2019<<http://nbuv.gov.ua/UJRN/>>.

14. Hutorskoj, AV & Hutorskaja, LN 2004, *Kompetentnost kak didakticheskoe ponjatie: sodержanie, struktura i modeli konstruirovaniya*, [Competence as a didactic concept: content, structure and design models] viewed 18 August 2019, <http://www.khutorskoy.ru/books/2008/A.V.Khutorskoy_L.N.Khutorskaya_Compent.pdf>. 15. Shtejnberg, VJe 2012, 'Zashhita intelektualnoj sobstvennosti v oblasti obrazovanija: dualizm i problemy' [Education Intellectual Property Protection: Dualism and Challenges], *Professionalnoe obrazovanie v Rossii i za rubezhom*, no. 3 (7), pp. 58-64.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2019 р.